

УДК 72.2

TO THE ORIGINS OF UKRAINIAN ARCHITECTURAL ART ДО ВИТОКІВ УКРАЇНСЬКОГО АРХІТЕКТУРНОГО МОДЕРНУ

Kuzmenko T.YU. / Кузьменко Т. Ю.

s.arch., as. prof. / к. архит., доц.

ORCID: 0000-0003-1749-1128

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic",

Poltava, Pershotravnevuyi Ave. 24, 36011

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Полтава, Першотравневий проспект, 24, 36011

Dmytrenko A. Yu. / Дмитренко А. Ю.

s.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.

ORCID: 0000-0003-4757-5218

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic",

Poltava, Pershotravnevuyi Ave. 24, 36011

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Полтава, Першотравневий проспект, 24, 36011

Анотація. В роботі розглянуто витoki українського архітектурного модерну, проведено порівняльний аналіз класифікаційних ознак, наведені приклади різних напрямів, особливу увагу приділено пам'яткам архітектури в сільській місцевості, як менш відомим. **Ключові слова:** український архітектурний модерн, класифікаційні ознаки, необарокові тенденції, декоративно-романтичний напрям, раціоналістичні пошуки.

Вступ.

Архітектурні пам'ятки, що відносять до українського архітектурного модерну, відомі широкому загалу і під іншими назвами, зокрема українське барокко, «український стиль», «український архітектурний стиль», «український народний стиль», «новий український стиль» тощо. Проте ці терміни не точні, охоплюють ширше коло проблем, а в межах українського модерну є свої течії. Така розмаїтість понять вже свідчить про довгі пошуки наукового обґрунтування назви стилю.

Дослідженням модерну присвячені наукові роботи широкого кола авторів, серед них Ю. Івашко, Г. Коваленко, В. Чепелик, О. Щербань, В. Ясиєвич та ін. Серед архітекторів, що стояли у витоків цього напрямку слід назвати о. Вербицького, Д. Дяченка, В. Кричевського, Є. Сердюка, О. Сластіона, М. Стасюков, І. Кузнецов, М. Харманський та ін.

Основний текст. Український архітектурний модерн (УАМ) починає формуватися з початку ХХ століття, розвиваючись до 40-х рр. Пошуки

архітекторів були спрямовані на формування стилю, що відповідав би запитам відродження та утвердження національної ідентичності. Відповідно, він базувався на основі кращих традицій українського житла (п'ятичастної української хати [2]) та української культової архітектури, перебуваючи в той же час під впливом європейського модерну. Ці тенденції вперше знайшли вираження у творчості архітекторів у кінці XIX ст. наприклад Будинки Галагана у Лебединцях. Переймаючись створенням українського стилю, народного по суті, архітектором В. Кричевським було створено перший проект, що був реалізованим - будинок Полтавського губернського земства (1903-1908 рр.). Майже одночасно з ним у цьому новому стилі були збудовані школа ім. Ш. П. Котляревського у Полтаві (1903–1908 рр., архітектори Є. Н. Сердюк і М. В. Стасюков) і церква в селі Плішивці (1902–1906 рр., архітектор І. С. Кузнецов), архітектура якої відноситься дослідниками до УАМ. Це були перші три об'єкти, побудовані у стилі, що отримає згодом назву УАМ. В. В. Чепелик пише: «Ці три пам'ятки започаткували три найважливіші, майже різновекторні, напрями художніх пошуків УАМ: Покровська церква намітила майбутній розвиток *необарокових тенденцій*, будинок Полтавського земства був скерований на ствердження *декоративно-романтичного напрямку*, який почали називати народним стилем, школа ім. І. П. Котляревського націлена у бік *раціоналістичних пошуків*»[3]. Успішний початок викликав рух за створення національного стилю. Розвиток архітектури УАМ відбувався майже одночасно в усіх регіонах України.

Безперечним є те, що будинки в цьому стилі поширені по всіх теренах і етнографічної території українського народу: від Чернівців до Чернігова, від Кубані до Києва, Херсона і Одеси до Луцька, від Харкова і Дніпра до Львова – і це попри те, що тодішня Україна була розділена між двома імперіями, Російською і Австро-Угорською. УАМ сформував декілька осередків-центрів: Полтавський, Харківський, Львівський, Київський. І на Півдні України (Дніпро, Одеса), кожний з яких позначився своєрідністю.

Найбільшими як в теорії, так і за кількістю побудов були Полтавський і Харківський. Само собою, архітектори виконували замовлення не тільки в означених містах, а по всій Україні. В Харкові ж і збереглося найбільше пам'яток в цьому стилі – 25 споруд.

Рис. 1. Будинок Полтавського губернського земства, нині Красзнавчий музей імені В. Кричевського Джерело: [2]

Видатним натхненником Полтавського центру став О.П. Сластіон, саме він розробив основні засади нового стилю. Побудовані ним школи, лікарні, амбулаторії, житлові будинки стояли на Черкащині, Київщині, Миколаївщині, а найбільше – на Полтавщині. Так, широко відомі лохвицькі земські школи, розроблені ним для сільської місцевості.

Серед архітектурних пам'яток Полтавщини особливу групу становлять будови початку ХХ ст., що несуть на собі відбитки пошуку в архітектурі українського національного стилю. До них належить мурована Покровська церква в селі Плішивець Гадяцького району (1906 р.) - єдиний в Україні девятибанний мурований храм, що зберігся до нашого часу, який збудований на початку ХХ ст. Він у висоту сягає більше 40 метрів. Це одна із найвищих культових будівель України. Він знаходиться на горі, тому сам храм чудово видно із околиць, а від підніжжя храму відкривається панорама річки Псел.

Рис. 2. Покровська церква в с. Плішивці. 1902-1906 рр. Архітектор І.С.Кузнєцов Джерело: [2]

Рис. 3. Київський залізничний вокзал Джерело: [2]

Вершиною стриманості, що тяжіє до раціоналістичності в УАМ можна вважати Київський залізничний вокзал, 1928-1932 рр., арх. О. Вербицький. Ця будівля була задумана як своєрідна «візитівка» міста, що символізувала певний «пояс» барокко, що простягнувся, починаючи з комплексу Софії, Печерська, Подола, Китаєва і аж до Голосієво.

Період українського модерну тривав в Україні набагато довше, ніж модерн у Європі – не 20, а майже 40 років, від 1904 до 1941 року. Бажання увічнити культуру народу, до якого і себе відносили, зустрічало відверте незадоволення з боку пануючої ідеології - керівництво імперії протидіяло розвитку української культури і, зокрема, національної архітектури, як в Російській імперії, так потім і в СРСР.

Висновки.

Проведений аналіз особливостей архітектурних пам'яток УАМ дозволив виділити певні особливості. До знакових рис стилю належать шестикутні вікна (а також прямокутні великі і напів-коло), такої ж форми портали, вальмові (шатрові), наметові з заломленням дахи, башти, лоджеві фронтони, трицентрові арки, піддашки, кручені колонки, кольорова майоліка, мансарди і псевдо-мансарди, орнамент – рослинний і геометричний, барокові мотиви.

Литература:

1. Юлия Ивашко, Ли Шуань. Модерн Западной Европы и Китая: пути трансформации и имплементации (Под ред. Н. М. Демина). – К.: «Феникс», 2015. – 182 с.

2. Український архітектурний модерн. Коротка історія втраченої естетики: Електронний ресурс. – Режим доступу:

https://texty.org.ua/articles/46453/Ukrajinskyj_arkhitektornyj_modern_Korotka_istorija_vtrachenoji_jestetyky-46453/.

3. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / Упорядник З. В. Мойсеєнко-Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.

Abstract. *The paper examines the origins of Ukrainian architectural modernism, comparative analysis of classification features, gives examples of different areas, special attention is paid to architectural monuments in rural areas, as lesser-known. Ukrainian architectural modernism (UAM) began to take shape in the early twentieth century, developing until the 1940s. The search for architects was aimed at forming a style that would meet the demands of the revival and assertion of national identity. Accordingly, it was based on the best traditions of Ukrainian housing (five-part Ukrainian house) and Ukrainian cult architecture, while being influenced by European Art Nouveau. UAM has formed several cell centers: Poltava, Kharkiv, Lviv, Kyiv. And in the South of Ukraine (Dnieper, Odessa), each of which was unique.*

The period of Ukrainian Art Nouveau lasted in Ukraine much longer than Art Nouveau in Europe - not 20, but almost 40 years, from 1904 to 1941. The desire to perpetuate the culture of the people to whom they belonged was met with outright dissatisfaction on the part of the dominant ideology - the leadership of the empire opposed the development of Ukrainian culture and, in particular, national architecture, both in the Russian Empire and later in the USSR.

The analysis of the features of the architectural monuments of UAM allowed to highlight certain features. Significant features of the style include hexagonal windows (as well as rectangular large and semicircular), the same shape portals, hipped (tent), tent with refracted roofs, towers, loggia gables, three-center arches, attics, twisted columns, colored majolica, attics and pseudo-attics, ornament - floral and geometric, baroque motifs.

Key words: *ukrainian architectural modernism, classification features, neo-baroque tendencies, decorative-romantic direction, rationalist searches.*

Статья отправлена: 22.05.2020 г.

© Кузьменко Т.Ю.

©Дмитренко А. Ю.